

Dolors Font
Universitat de Barcelona

En aquest article s'exposa quins són els aspectes de la locució que influeixen a l'hora d'executar un text oralment; com ara la respiració, la pronúncia, la intensitat, el ritme, l'entonació o les pauses, entre altres. S'hi tracta cada aspecte per separat des d'un punt de vista teòric acompanyat d'exemples amb suggeriments pràctics, els quals no són pas l'única solució possible, sinó que, ben al contrari, constitueixen la base per estimular la creativitat de l'alumne, pel fet que sempre pot trobar noves maneres d'executar un mateix text, és a dir, una combinació encertada de tots els elements lingüístics i paralingüístics, amb la finalitat d'obtenir un discurs eloqüent com a resultat.

Locution in oral discourse

In this article we look at which are the aspects of locution that have an influence on the execution of an oral text, breathing, pronunciation, intensity, rhythm, intonation and pauses among other things. We treat each aspect separately from a theoretical point of view accompanying these with practical examples. These don't pretend to be the only solution but rather the contrary, they are a basis that stimulates the students' creativity. This leads to finding new ways of executing the same text, that is, a certain combination of all the linguistic and paralinguistic elements with the aim of obtaining and eloquent discourse.

Avui dia, cada cop hi ha més professions en què cal tenir estratègies i habilitats en la locució, com és el cas dels mestres, dels locutors dels mitjans audiovisuals, dels actors, dels directors d'empresa, dels polítics, dels venedors, dels psicòlegs, dels advocats, dels guies turístics, etc. En qualsevol d'aquestes professions, quan s'ha de fer una intervenció oral, no solament és important el *què* diu la persona que parla, tenint en compte el tema, la finalitat i les característiques dels interlocutors, sinó també *com* ho diu, o sigui, com combina les diverses habilitats de la locució per tal d'aconseguir el resultat desitjat: convèncer, informar o explicar, entre altres. És per aquestes necessitats comunicatives que tenen i tindran els estudiants que creiem que és important tractar els diversos aspectes de la locució dins les aules.

La locució és la manera com una persona s'expressa oralment en qualsevol context; per tant, és pròpia de tot tipus de discursos, tant dels totalment espontanis i improvisats com dels memoritzats o dels llegits, passant pels textos per ser dits com si no fossin escrits o, simplement, per ser dits. Nosaltres, però, aquí ens centrarem en la locució de textos per ser dits com si no fossin escrits o, simplement, per ser dits. Amb aquest plantejament, el ventall de gèneres que es poden escollir és molt gran: l'entrevista, el debat, el judici, l'assemblea, la comunicació,

la narració, el monòleg, la dramatització, l'explicació d'un guia turístic, el poema, la recepta de cuina, la tertúlia, etc.

A continuació, analitzarem els continguts de cadascun dels aspectes de la locució i comentarem les dificultats més freqüents que hi solen tenir els estudiants. Partirem d'algunes consideracions sobre el context en què es pot donar la locució d'un text; continuarem amb l'explicació dels mecanismes necessaris per a la producció de veu i de la pronúncia; seguidament, tractarem els trets prosòdics o també anomenats *paralingüístics* (intensitat, velocitat, ritme, entonació, i pauses i silencis) i, per acabar, comentarem breument alguns aspectes sobre la mirada, la gesticulació de la cara i la postura corporal, els quals, encara que pugui semblar que no són propis de la locució, exerceixen una gran influència en l'execució del discurs oral.

El context de la locució

Com hem vist en l'apartat anterior, les característiques formals pròpies de la locució són inherents a qualsevol missatge oral: tota expressió oral es defineix per uns trets locutius, des de la més espontània i col·loquial o vulgar fins a la més planificada i formal, passant pels diversos tipus intermedis. És per aquest motiu que no podem definir el context de la locució, perquè cada intervenció oral se situa en un context específic, ni podem establir generalitzacions sobre la seva caracterització.

Una intervenció oral es dona en un lloc físic determinat (l'aula, el carrer, un local social, un despatx...) i tracta un tema o uns temes concrets. En aquests textos, l'emissor estableix un tipus de relació —que pot ser informal, formal o molt formal— amb els receptors —els quals poden ser individus actius (hi ha interacció oral) o passius (simplement escolten)— i alhora persegueix una finalitat determinada (explicar, narrar, persuadir, conversar, entre altres). Així, doncs, a l'hora d'escollir les habilitats, les estratègies i els recursos lingüístics que ens ofereixen els aspectes de la locució, caldrà tenir en compte les necessitats de cada text i el seu context. Només així es pot planificar com s'han d'utilitzar aquestes estratègies i aquests recursos lingüístics per tal d'obtenir un text eficaç i competent, la qual cosa depèn de la capacitat d'analitzar el context per part de l'emissor i de seleccionar, de combinar i d'aplicar adequadament les possibilitats lingüístiques i semanticopragnàtiques que ens ofereixen els trets de la locució.

Els alumnes solen presentar dificultats en tot el procés: en fer l'anàlisi del context de la intervenció oral que han d'executar, en fer la selecció i la combinació dels recursos formals, i també a l'hora d'aplicar-los. En aquest sentit, encara que no es puguin tipificar els contextos *a priori*, el docent sí que pot ajudar l'alumne, un cop hagi escollit el

text, a organitzar-se per definir la situació comunicativa del seu discurs oral i a determinar els trets bàsics que haurà de presentar l'execució, tant des d'un punt de vista lingüístic com paralingüístic.

La producció de la veu i la pronúncia

Per a la producció de la veu, han de posar-se en marxa els mecanismes de la respiració, de la fonació, de l'articulació i de la ressonància, els quals ofereixen múltiples possibilitats per millorar la qualitat de la locució de l'alumnat.

Respiració pulmonar i respiració fònica

Com és sabut, la finalitat de la respiració, també anomenada *respiració pulmonar*, és la d'oxigenar els teixits del cos. En l'acte de la respiració tenen lloc els moviments d'*inspiració* i d'*expiració*, en els quals participen els pulmons, els bronquis i la tràquea, situats a la cavitat toràctica, i el diafragma, situat a la cavitat abdominal.

La respiració, però, també serveix per expressar-nos i comunicar-nos, és a dir, per parlar. Quan fem la respiració amb aquest segon fi s'anomena *respiració fònica*. La respiració fònica utilitza com a base el mecanisme de la respiració pulmonar i presenta unes característiques específiques. El tipus de respiració, segons el moviment dels òrgans, ha de ser *costoabdominal*, la qual es caracteritza pel fet que, en la inspiració, s'eixampla la part superior del tòrax, sense elevar les espatlles ni les clavícules, i la part anterior de l'abdomen. Aquest tipus de respiració permet emmagatzemar més aire, ja que es disposa de la cavitat toràctica i de la cavitat abdominal, evita que quan hom parla hagi d'inspirar contínuament i afavoreix que el coll estigui relaxat. A més a més, amb l'acció del diafragma es pot controlar la sortida de l'aire, perquè l'emissió de veu sigui uniforme i alhora econòmica, és a dir, que s'expiri l'aire mínim necessari per emetre els sons.

La inspiració ha de ser sempre nasal, perquè així l'aire és filtrat, humitejat i escalfat adequadament, i més ràpida que en la respiració pulmonar. Es calcula que la inspiració hauria de durar aproximadament un segon. Després de la inspiració, es reté l'aire uns quants segons i no es comença a expel·lir fins al moment just d'iniciar la fonació, la qual cosa evita que es consumeixi aire abans de començar a parlar.

En la respiració fònica cal que hi hagi una bona interacció entre el mecanisme de la parla i de la veu i l'organització del llenguatge, amb la finalitat d'evitar haver d'inspirar enmig d'una frase, la qual cosa trencaria la corba entonativa que s'emetia i crearia un cert nerviosisme en

l'estudiant. El nerviosisme i la tensió emocional impliquen que l'emissor consumeixi més aire i, a vegades, que el ritme respiratori quedi entretallat. Cal, doncs, que el jove sàpiga administrar-lo per tal que, quan inspire, en tingui prou per emetre la frase següent. Perquè l'alumne adquireixi aquesta habilitat, cal fer-li practicar la respiració fònica de manera conscient, i amb el temps esdevindrà un automatisme reflex.

Fonació

En l'acte de la fonació, entès com l'emissió de la veu, l'aire que prové dels pulmons arriba a la laringe, on troba uns replecs musculars, a l'alçada de la nou del coll, anomenats *plecs o cordes vocals*. Quan es vol produir veu, aquests plecs es tensen i impedeixen que hi passi l'aire que prové dels pulmons. La força d'aquest aire provoca l'obertura de les cordes vocals, les quals es tornen a tancar a causa de la tensió. Aquest moviment de tancament i obertura, que és molt ràpid —cents de vegades en un segon—, produeix la vibració de l'aire que originarà el so.

El so es caracteritza pel to, la intensitat, la quantitat i el timbre. El to pot ser greu o agut i depèn del nombre de vibracions de les cordes vocals o moviments de tancament i d'obertura per unitat de temps: com més vibracions per unitat de temps, més agut és el to, i com menys vibracions, més greu és el to. La intensitat pot ser alta o baixa i és determinada per la força amb què s'expelleix l'aire i per la quantitat d'aire que surt en una unitat de temps. I aquesta quantitat té a veure amb la durada de producció d'un so. Aquestes tres característiques del so no són les més rellevants, ja que no permeten ni fer una articulació lingüística ni distingir entre diferents veus. La característica que defineix aquests dos aspectes és el timbre.

Articulació

Les vibracions d'aire procedent de les cordes vocals, en arribar a la cavitat bucal, són modulades pel moviment i per la disposició dels òrgans bucals, per tal de produir un so determinat. A aquesta configuració dels òrgans bucals se l'anomena *articulació*.

En l'articulació hi participen una sèrie d'òrgans actius, com ara la llengua, els llavis, el vel del paladar i l'úvula, i una sèrie d'òrgans passius, com ara les dents, els alvèols i el paladar, cadascun dels quals té el seu rol en l'acte de l'articulació.

Ressonància

El so, resultat de les vibracions produïdes pels òrgans de fonació i d'articulació, es desplaça, bàsicament, a través de l'aire. Aquestes vibracions constitueixen una ona sonora, la qual s'ha de reforçar, perquè sigui audible, amb les vibracions d'un cos que trobi al seu pas i que tingui una freqüència de vibració semblant: el *ressonador*. Com més coincideixin en la freqüència de vibració el ressonador i l'ona sonora, més s'amplifica el so. Aquest fenomen s'anomena *ressonància*.

En la ressonància hi participen el ressonador, o cos que reforça l'ona, i el filtre, un mecanisme que deixa passar les freqüències per a les quals està preparat i absorbeix les que no hi coincideixen.

En aquest sentit, la cavitat bucal és un filtre complex que, gràcies a les infinites possibilitats que ofereix el moviment de la llengua i dels llavis, pot crear diversos ressonadors bucals, els quals, juntament amb el ressonador nasal, reforcen l'ona sonora i permeten que els sons siguin perceptibles. El mateix fenomen es pot observar amb la corda d'una guitarra, que necessita la caixa de ressonància de l'instrument per fer perceptibles les vibracions que es produeixen en pinçar-la.

La veu. Higiene vocal

La veu és l'instrument de l'orador o de la persona que parla. Avui dia, com ja hem esmentat al començament, són molts els contextos professionals en què es necessita tenir una bona qualitat de veu (mestres, polítics, locutors dels mitjans audiovisuals, actors, etc.). És per això que cal tenir en compte les tècniques d'impostació de la veu. S'entén per *impostació* de la veu la col·locació correcta del so emès per la laringe a les cavitats de ressonància, de tal manera que s'emet la veu amb la màxima naturalitat i sense cap esforç.

En la impostació de la veu, l'orador ha de tenir la sensació d'enviar el so que produeix a un punt situat davant de la cara i just sota el nas. *S'ha d'anar amb compte de no produir una ressonància exclusivament nasal, de la qual resultaria una veu nasalitzada, com tampoc no seria aconsellable emetre una veu gutural, producte d'una ressonància en la zona del vel del paladar i de la gola.*

Un altre aspecte important de la veu és la *tessitura*, és a dir, el conjunt de tons en els quals hom parla amb absoluta comoditat. Si l'orador presenta una gamma de tons àmplia, podrà fer inflexions més marcades en l'entonació dels enunciats i, com a conseqüència, la locució serà més expressiva, rica i variada. En el cas contrari, la locució es-

devindrà monòtona i avorrida. Com tots els aspectes que tractem, la tessitura es pot ampliar per mitjà d'exercicis procedents de la tècnica del cant.

A més d'impostar la veu i ampliar la tessitura, s'han de tenir en compte, per mantenir la veu en bones condicions, els consells següents:

- No forçar la veu: ni cridar, ni xiuxiuejar. Cal trobar maneres de cridar l'atenció diferents, com ara xiular o picar de mans.
- Evitar parlar massa fort. Quan es vol parlar, s'ha de procurar apropar-se als interlocutors. En el cas que hi hagi aparells de ràdio, de televisió o de música funcionant, cal abaixar-ne el volum; si es tracta de sorolls ambientals en una estança o al cotxe, se n'han de tancar les portes.
- Mantenir les mucoses hidratades. Per això cal evitar la climatització artificial, com ara la calefacció i, sobretot, l'aire condicionat. Quan s'ha de parlar força, cal beure aigua sovint.
- No estirar o tensar el coll mentre es parla. Si es nota que s'està tens, es poden fer dues rotacions de cap a l'esquerra procurant fer un moviment molt ample, descansar i, després, fer dues rotacions cap a la dreta.
- No abusar de les begudes alcohòliques, ni del tabac, ni dels menjars molt dolços o picants.
- Prendre begudes i menjars a temperatura ambiental o tebis.
- Dormir les hores suficients.

Pronúncia i vocalització

Per tenir una bona pronúncia i una bona vocalització, les funcions de cadascun dels òrgans de fonació i d'articulació són importants. Les causes que poden portar els estudiants a una pronúncia inadequada o a una vocalització deficient —deixant de banda les diverses patologies de la parla— poden ser la poca habilitat i precisió en el moviment de la llengua, l'escassa obertura de la mandíbula inferior, la no discriminació o el desconeixement de determinats sons, entre d'altres.

Per tal que l'alumnat aconsegueixi més habilitat i precisió amb la llengua, es poden fer exercicis, com ara obrir la boca i treure la llengua al màxim i, seguidament, introduir-la i tancar la boca. Una altra possibilitat és treure la llengua i fer-la moure de dalt a baix i de dreta a esquerra, o també es pot practicar tot prement amb força la punta de la llengua a les dents incisives inferiors i relaxant.

Quan un estudiant, en parlar, presenta poca obertura de la mandíbula inferior, la qual cosa provoca que vocalitzi poc, podem suggerir-li

que provi diverses vegades d'obrir la boca al màxim i tancar-la.

La pronunciació dels sons ha de ser genuïna i correcta i per això ens basem en la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana: Fonètica* (1990), de l'Institut d'Estudis Catalans. S'observa, però, que hi ha estudiants no catalanoparlants que presenten una especial dificultat en la pronúncia dels sons vocàlics [ɛ], [ɔ], [ə], i dels sons consonàntics sonors [dʒ], [gʒ], [λ], [l], tant si es troben aïllats com en enllaços fònics. La pronúncia de [λ] és dificultosa per a la majoria d'alumnat, fins i tot per a alguns catalanoparlants.

Quan hi ha estudiants que pronuncien algun d'aquests sons incorrectament de manera sistemàtica o hi tenen una especial dificultat, el docent pot recórrer al manual de Bau, Pujol i Rius (1995). Segons la proposta d'aquestes autores, cal treballar cada so fent-ne, en primer lloc, la discriminació auditiva, amb l'objectiu d'educar l'oïda de l'aprenent, que conegui sons nous, que descondicioni sons erronis i que diferenciï els sons correctes dels incorrectes en qualsevol posició. En segon lloc, comprenent com s'articula a partir de la descripció de la posició que han de presentar els diversos òrgans de la cavitat bucal i de la il·lustració gràfica de la posició dels òrgans que intervenen en la producció del so. En tercer lloc, practicant com es pronuncia aïllat a partir d'una col·locació adequada dels òrgans; i, finalment, integrant-lo en el discurs, després d'haver-lo treballat en exercicis d'oposició fonètica i en la pronúncia de paraules, sintagmes i frases.

Si, en canvi, en un text no s'emet correctament un so determinat de manera esporàdica en alguns mots o construccions, aleshores el docent en comenta els casos concrets, exposa com n'ha de ser la pronúncia correcta i, seguidament, demana a l'alumne que repeteixi la paraula o la construcció procurant corregir el so.

La vocalització dels sons d'un text ha de ser precisa i natural. Cal que els alumnes s'esforcin a articular-los bé per facilitar la comprensió del text i que evitin remarcar-los especialment o fer-ne una vocalització exagerada, ja que es podria interpretar com un acte de pedanteria. Aquest darrer cas es pot exemplificar tot pronunciant una frase en què es remarquen especialment determinats sons o s'exagera molt l'articulació i s'obre molt la boca.

Trets para-lingüístics

Els aspectes que hem vist fins ara afectaven segments del continuïm sonor. Parlàvem de la vocalització o de la pronúncia de determinats sons, del timbre, etc. En la locució d'un discurs hi ha tota una altra sèrie d'aspectes, com ara la intensitat, la velocitat, el ritme, l'entonació, etc., que afecten unitats més grans que els segments, com ara les paraules,

els sintagmes o les oracions, i que s'anomenen *trets suprasedgmentals, prosòdics o paralingüístics*.

A continuació exposarem com es caracteritza cadascun d'aquests trets individualment, quines dificultats presenten als estudiants i com les poden superar. Cada aspecte, però, per ser caracteritzat adequadament en un text, ha de tenir en compte la resta de trets que actuen alhora. Així, doncs, quan s'ha d'oralitzar un text, s'ha de planificar la combinació d'aquests aspectes per tal d'obtenir com a resultat un discurs atractiu i eloqüent.

Intensitat

La intensitat es determina per l'amplitud de l'ona sonora, la qual és produïda per la força amb què s'expel·leix l'aire. A l'hora de parlar, com més intensitat es vol donar al discurs, amb més força ha de sortir l'aire i més se'n consumeix. Precisament perquè cal economitzar l'aire que es fa servir en la fonació per tal d'evitar inspiracions reiterades, en oralitzar un discurs s'ha de procurar parlar amb la intensitat o el volum just i suficient per tal que el sentin les persones de l'última fila de la sala on s'és.

Hi ha adolescents que no calibren bé la intensitat que han d'adoptar segons els receptors a qui s'adrecen. Tenim, d'una banda, aquells qui sempre parlen alt, tant en públic com en una conversa íntima, ja sigui perquè hi estan habituats (entorn familiar o d'amics), perquè pateixen un petit índex de sordesa o perquè passen molt temps en llocs sorollosos. Aquests joves, en un estat d'ànim normal, pot semblar que estan colèrics, enfadats o eufòrics. I, de l'altra, aquells qui parlen baix i que, encara que el context canviï, continuen parlant amb la mateixa intensitat. Aquests joves sembla que estiguin tristos, o que siguin pessimistes, o que no es vulguin implicar en la interacció oral. També es pot donar el cas que es tracti de joves molt tímids que no gosen participar en una conversa i que, quan ho fan, no se'ls sent.

En tot cas, cal que els estudiants es comuniquin amb una intensitat adequada perquè els seus receptors els sentin, ni massa alt ni massa baix i, en funció del que volen dir, han de provocar canvis d'intensitat en determinats punts del discurs. Així, si volen crear un clima d'intimitat amb el receptor, o atreure-li l'atenció, o crear interès, han de baixar per uns instants el volum del discurs. En canvi, si el que desitgen és emfasitzar alguns elements o fragments destacats del discurs, han de pujar la intensitat.

Els alumnes presenten una dificultat especial a l'hora de fer canvis d'intensitat en determinats punts del discurs per adequar-lo al context.

La tendència general de l'alumnat quan ha d'executar un text és presentar una intensitat baixa o bé una intensitat adequada, però sense fer variacions. Amb la finalitat que els alumnes aconseguixin fer canvis d'intensitat, els podem proposar, per exemple, que diguin un refrany en el qual trobaran unes paraules marcades en negreta «Com més alt, més animal», o bé aquest altre «De Joseps, Maries i ases, n'hi ha per totes les cases». Evidentment, caldrà assajar-ho diverses vegades fins que aconseguixin fer correctament les variacions que s'indiquen.

Hem vist fins ara alguns dels valors expressius que poden tenir els canvis d'intensitat en el discurs. Ara bé, la intensitat no es troba com un aspecte aïllat en la locució, sinó que es dona paral·lelament amb d'altres, com per exemple el to. Si ens basem en Rodríguez (1989), la combinació d'un to més greu que l'habitual i una intensitat baixa, crea una sensació de relax, mentre que si fem un to més agut que l'habitual i una intensitat forta, el que trametem serà tensió.

Velocitat

La velocitat d'elocució es concreta en la lentitud o la rapidesa amb què es pronuncia un enunciat. La percepció de la velocitat té a veure amb el nombre de sons que s'emeten per unitat de temps en un enunciat i amb el nombre de pauses. Conseqüentment, un enunciat pronunciat amb més pauses provocarà la sensació de ser més lent, i un amb menys pauses, més ràpid.

La rapidesa en l'execució d'un discurs no és gens aconsellable, perquè no permet a l'estudiant fer una atenció especial a tots els aspectes que donen qualitat a l'exposició oral, com ara la pronúncia i la vocalització, la intensitat, l'entonació, el ritme, les pauses i els silencis, entre d'altres.

És cert que les primeres vegades que un estudiant ha de pronunciar un discurs oral està especialment nerviós i la tendència natural és la de voler acabar com més aviat millor. Malgrat aquesta realitat, cal que l'alumne faci l'esforç de controlar-se i d'intentar acomodar la velocitat al tipus de text i a l'auditori a qui va adreçat. Per evitar el nerviosisme, pot fer exercicis de respiració i concentrar-se en allò que vol comunicar.

Menys habitual és trobar alumnes que executin un discurs amb massa lentitud. En aquest cas, si a la poca velocitat se li ajunta una intensitat baixa, el discurs esdevé abúlic i soporífer. L'alumnat ha de parlar amb una certa vitalitat, però sense córrer, adoptar una velocitat adequada al tipus de text, als destinataris i a la finalitat que vol aconseguir.

seguir, i allora provocar tota una sèrie de variacions (més lent / més ràpid) que li permetin emfasitzar determinats fragments del discurs. Una manera de focalitzar-los és pujant la intensitat i alentint la pronúncia del mot o sintagma o marcant-ne cada síl·laba especialment.

Amb la intenció que l'alumne prengui consciència i aprengui a controlar la velocitat d'oralització d'un text, la pràctica d'embarbussaments és molt útil. Aquest tipus de text llegit, primerament, molt a poc a poc i, després, molt de pressa, i sempre procurant vocalitzar, li permetrà adonar-se de la importància cabdal d'ajustar la velocitat al tipus de text i als seus interlocutors. Una altra possibilitat pràctica és la de combinar la rapidesa en la locució amb la lentitud, com ho exemplifiquem en aquest embarbussament.

Una gallina xica, tica, mica, camacurta i ballarica

va tenir sis fills xics, tics, mics, camacurts i ballarics.

Si la gallina no hagués estat xica, tica, mica, camacurta i ballarica

els seus fills no haurien estat xics, tics, mics, camacurts i ballarics.

Ritme

El concepte *ritme* suggereix la idea de repetició d'uns mateixos elements de forma regular, com és la combinació de síl·labes àtones i tòniques de manera recursiva en un vers. En el discurs oralitzat, en canvi, el concepte de ritme significa just el contrari: «és l'element que fa trencar la regularitat del fet sonor esperat» (Huertas, 1999, p. 116). A diferència del ritme en el vers, que té la finalitat de ser plaent a l'oïda, el ritme en el discurs és un fenomen que té com a funció exclusiva la integració dels sons en blocs (els grups rítmics) per possibilitar la comprensió auditiva del discurs (Cantero, 2002).

Segons Cantero (2002), el grup rítmic consta d'un so vocàlic tònic, que és el nucli i que es troba dins una paraula, i de la resta de síl·labes amb vocal àtona que s'organitzen al seu voltant. Aquest grup rítmic pot ser més llarg o més curt, depèn de la llargària de la paraula i del conjunt de síl·labes que el constitueixen. El conjunt de grups rítmics organitzats al voltant d'un accent que es troba en un dels grups constitueix el grup fònic. Aquest accent, que s'anomena *accent sintagmàtic* i que sol trobar-se al final del grup fònic, és el més important, perquè conté la inflexió tonal que caracteritza la melodia del grup fònic.

Així, doncs, seguint aquests criteris, l'enunciat «Em deixes fer de moderadora?» presenta tres grups rítmics (Em deixes / fer / de moderadora). L'enunciat es correspon amb un grup fònic que té un accent sintagmàtic a [o] amb una inflexió tonal ascendent.

En l'oralització d'un text, el ritme es pot variar allargant o escurçant la durada de les síl·labes. Si s'allarguen les síl·labes, s'alenteix el temps d'execució dels grups fònics, hi ha menys pauses i són més llargues. Si s'escurcen les síl·labes, s'obté l'efecte contrari. Cal, doncs, combinar, d'una banda, un ritme lent amb un ritme ràpid per no incórrer en la monorítmia, és a dir, la repetició reiterada d'un ritme regular que provoca un efecte sedant en els receptors i un desinterès pel contingut de l'exposició, i, de l'altra, adequar el ritme al contingut que s'exposa per tal d'evitar incoherències entre el que es diu i com s'exposa. També el to i la intensitat seran modificats per reforçar el valor expressiu desitjat.

El concepte de monorítmia, per tal que els estudiants el puguin reconèixer, es pot exemplificar a partir de la locució d'una endevinalla sense cap preparació prèvia. Aquest tipus de text se sol expressar sempre amb la mateixa estructura rítmica i la mateixa melodia. La tasca del docent és la d'intentar demostrar que es pot expressar oralment de manera diferent. Així, en primer lloc, es llegeix l'endevinalla; en segon lloc, s'evidencia la cantarella que presenta, i, finalment, es proposa d'oralitzar-la remarcant totes les pistes que hi ha al text per trobar-ne la solució. (Intensitat alta en negreta ; allargament d'una síl·laba o d'un mot: →).

En un **dia**, si ho repares,
una vegada em veuràs,
dues en una setmana
i en un **mes** no em trobaràs.

(Lletra A)

Entonació

En el continuïm sonor del discurs, l'entonació exerceix una funció delimitadora, segons la qual se segmenta el continuïm en blocs fònics, i una funció integradora, segons la qual els diversos grups rítmics que formen el grup fònic s'uneixen al voltant d'una vocal tònica que porta l'accent sintagmàtic. Aquest grup fònic presenta una melodia o contorn entonatiu, és a dir, una successió de tons, el més important dels quals es troba al final del grup fònic en l'accent sintagmàtic, perquè conté la inflexió tonal final (ascendent, descendent, ascendent-descendent, suspesa, etc.), i és la part més significativa del grup fònic (Cantero, 2002).

La combinació de grups fònics amb els contrastos entonatius que presentin entre ells configurarà l'estructura melòdica del discurs.

Aquesta estructura generarà discursos més atractius i suggerents com més varietat de corbes melòdiques continguin. No cal dir que es tracta de corbes melòdiques adequades al contingut que s'està oferint. S'ha d'evitar, doncs, la monotonia a l'hora d'emetre un text oralment, la qual es produeix quan s'expressa una successió de grups fònics idèntics. Així, si per exemple es parteix d'un text narratiu amb moltes enunciatives, s'haurà de buscar la manera de trencar l'estructura melòdica dels grups fònics, ja sigui amb èmfasis, amb pauses, amb canvis en la intensitat o en la durada, per tal que la melodia no esdevingui previsible per als receptors. Cal recordar que quan un text es fa previsible, es perd l'interès pel contingut.

L'entonació permet distingir enunciats pel seu significat semàntic, com és el cas de la frase «Va arribar ahir», que amb una entonació neutra és una declaració (comença amb un to alt «Va» que descendeix fins a arribar a la inflexió final «hir») i amb una entonació interrogativa és una pregunta (comença amb un to alt «Va», baixa fins a «bar a» i s'eleva en la inflexió final «hir»). Si partim de la melodia de l'entonació interrogativa de «Va arribar ahir?», l'entonació ens permetria distingir diversos enunciats en expressar alegria, tristesa, burla, ironia, etc.

És un bon recurs per als docents exemplificar a partir de frases que es poden donar en diversos contextos pragmàtics, com ara «No m'agraden els gelats ni les lllaminadures» o bé «Desa la camisa a l'armari» i representar-les amb significats pragmàtics diversos: fàstic, educació, nerviosisme, la primera frase, i ironia, enuig, alegria, la segona.

Encara que per distingir aquests diferents estats d'ànim o actituds ens cal l'entonació, no són melodies sistematitzables, sinó que la seva corba entonativa depèn del context en què es donen i d'altres elements de la comunicació no verbal. Així, per exemple, la frase «Aquesta sí que és bona!» té la mateixa entonació, tant si manté el seu sentit literal com si vol dir tot el contrari; la diferència rau en el fet que en la segona opció hi ha d'haver elements de la comunicació no verbal que indiquin que s'ha d'entendre el contrari del que es diu.

Els alumnes dominen l'entonació de les modalitats enunciativa, interrogativa i exhortativa. Ara bé, mostren dificultat en haver de donar a un enunciat determinat altres tipus de significats pragmàtics (resignació, queixa, ordre, suggeriment, alegria, eufòria, ironia, sarcasme...). Precisament perquè aquests significats pragmàtics no presenten una melodia sistematitzable, cal que el docent els exemplifiqui a bastament i que motivï els alumnes a practicar-los per tal que els seus discursos esdevinguin més expressius.

Pauses i silencis

En l'organització del discurs oral, les pauses hi tenen una importància cabdal. Es poden distingir diversos tipus de pausa segons la durada: les anomenades *respiratòries*, que són necessàries en el context de la frase, les quals solen ser més llargues i s'aprofiten per respirar, i les anomenades *estilístiques*, que decideix el propi orador i que poden tenir la finalitat de marcar un èmfasi, d'estructurar els grups fònics o els grups rítmics, etc. La col·locació per part del locutor d'aquest últim tipus de pausa és decisiva per al sentit del text. Fixem-nos en els exemples a i b, en què podem veure com la col·locació de la pausa decideix el significat de l'oració.

- a) El mes de juny d'aquest any // 2002 estudiants i professors de la universitat començaran a notar els efectes de la nova llei.
- b) El mes de juny d'aquest any 2002 // estudiants i professors de la universitat començaran a notar els efectes de la nova llei.

Així, doncs, l'estudiant ha de saber delimitar els grups fònics, els quals han de correspondre amb unitats de sentit del discurs.

La distinció entre pausa i silenci és difícil de delimitar. El cert és que ben bé no és el mateix i, si no, recordem la frase feta «Hi ha silencis que maten», els quals no són pauses. Sembla que els silencis, a diferència de les pauses, són més llargs i el seu significat depèn del context en què es produeixen. El silenci, per exemple, pot permetre a l'audiència disposar d'un moment de reflexió.

Els alumnes no sempre saben col·locar pauses estilístiques en els textos escrits. En aquest sentit, el docent els pot ajudar a adquirir aquesta habilitat i a prendre consciència de la importància de la col·locació de les pauses, amb la finalitat d'aconseguir més expressivitat en el text. Una proposta de col·locació de les pauses estilístiques en un poema de Martí i Pol del llibre *Estimada Marta* podria ser (pausa: //.):

Marta, per tu i per mi no hi ha records//
i no hi ha densitat // ni moviment.
Tenim // però // memòria de tot//
i en estimar-nos ablanim deserts.
L'aigua i la nit // ens donen aixopluc//
i amb fils de llum teixeixen el mirall//
per on la lluna clara del desig
s'enfila // i creix // i ateny la plenitud.

En el tipus de discurs oral que tractem, no solament s'obté informació verbal, sinó també informació gestual, la qual és elaborada i processada paral·lelament a la primera. Com ja hem vist en l'apartat d'entonació, els gestos modulen la interpretació del missatge, és a dir, completen, matisen o contradueixen el missatge lingüístic. És per aquest motiu que hem considerat adient dedicar-hi unes quantes línies.

La mirada i l'expressió de la cara

L'estudiant que exposa un text oral ha de mirar tot l'auditori, ha de parlar amb tot el grup. Aquesta mirada ha de ser nítida i clara. Cal evitar, quan es porta a terme l'exposició, mantenir els ulls gairebé tancats, o inexpressius, o amb la mirada perduda al sostre o a l'horitzó, la qual cosa provocaria cansament i pèrdua de concentració en els receptors.

Amb la mirada s'implica l'auditori. L'alumne veu els seus companys, sap si el que els explica els interessa, si ha de canviar el rumb del discurs, si segueix l'exposició o si s'ha perdut, etc. Així, en qualsevol moment, pot repetir el que ha dit o reforçar-ho gràcies a la informació que obté en mirar els seus receptors.

Cal procurar que l'expressió de la cara no sigui tensa, sinó amable i natural. Per tant, cal separar una mica les dents i els maxil·lars abans de començar. En el decurs de la locució del text, el gest facial, concretat bàsicament en les celles i la boca, permet completar o matisar un significat.

Postura corporal

Per portar a terme l'exposició d'un discurs oral, és recomanable adoptar una bona postura. Si l'estudiant es col·loca dret, amb una taula o amb un faristol de suport per als materials, cal que el pes del cos estigui ben distribuït a totes dues cames per no perdre l'equilibri. La tendència general és carregar el pes sobre una de les cames i col·locar-se tort o passar una cama davant de l'altra. Aquestes postures s'han d'evitar.

Pel que fa a les cames, no han d'estar ni massa juntes ni massa aixancarrades (tendència masculina), sinó que l'estudiant ha de buscar una postura estable i ferma que li doni seguretat.

El cos ha de presentar una lleugera inclinació cap endavant, que és interpretada com una implicació amb els interlocutors. Si s'inclina endarrere, es considera una manca d'interès en el que diu i, a vegades, un cert menyspreu. En el cas d'estar assegut, la inclinació del cos té el mateix valor.

Les mans i els braços ajuden a marcar el ritme del discurs i li permeten fer gestos descriptius del que està dient. L'alumne ha d'evitar, però, agafar el paper del discurs amb les mans, perquè el tremolor delataria el nerviosisme, tocar-se contínuament els cabells o la cara, gratar-se o donar copets reiterats sobre la taula amb algun objecte com ara un bolígraf, un regle, etc.

Aquests són, doncs, els aspectes que hauríem de tenir en compte per aconseguir una locució adequada. Hem de reconèixer, però, que els continguts dels apartats de prosòdia són molt genèrics, perquè cada tret paralingüístic s'ha d'adequar al text i al context i advertir que les propostes que aportem en algun dels exemples no són pas l'única solució possible, ans ben al contrari, creiem que són la base per estimular la creativitat de l'alumne, el qual sempre pot trobar noves formes d'executar un mateix text, és a dir, una combinació encertada de tots els elements (lingüístics, paralingüístics i de la comunicació no verbal), amb la intenció d'obtenir com a resultat un discurs eloqüent.

Referències bibliogràfiques

- ALCOBA, S. (coord.) (1999): *La oralización*. Barcelona. Ariel.
- ALCOBA, S. (2000): *La expresión oral*. Barcelona. Ariel.
- BAU, M.; PUJOL, M.; RIUS, A. (1995): *Curs de pronunciació*. Àrtic.
- BORDONS, G.; FONT, D. (2000): «El guió dramàtic: un model de llengua escrita i oral als mitjans de comunicació», a CREUS, I.; JULIÀ, J.; ROMERO, S. (a cura de): *Llengua i mitjans de comunicació*. Lleida. Pagès Editors.
- CANTERO, F. J. (2002): *Teoría y análisis de la entonación*. Barcelona. Universitat de Barcelona.
- CALSAMIGLIA, H. i altres (1997): *La parla com a espectacle: Estudi d'un debat televisiu*. Bellaterra, Castelló de la Plana, València. Servei de Publicacions UAB, Universitat Jaume I, Universitat de València.
- CASTELLANOS, J. A. (1993): *Manual de pronunciació*. Vic. Eumo.
- GREGORY; CARROL (1978): *Language and situation*. Londres. Routledge and Kean Paul.
- HUERTAS, A.; PERONA, J. J. (1999): *Redacción y locución en medios audiovisuales*. Barcelona. Bosch.
- IEC (1990): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana: Fonètica*. Barcelona. Institut d'Estudis Catalans.
- IEC (1992): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana: Morfologia*. Barcelona. Institut d'Estudis Catalans.
- PERELLÓ, J.; PERES, J. (1972): *Fisiología de la comunicación*. Ed. Científico-Médica.
- PERELLÓ, J.; CABALLÉ, M.; GUITART, E. (1975): *Canto-dicción. Foniatria estètica*. Ed. Científico-Médica.

POYATOS, F. (1994): *La comunicación no verbal*. Madrid. Istmo.

RODRÍGUEZ, A. A. (1989): *La construcción de una voz radiofónica*. Tesi doctoral presentada al Departament de Comunicació Audiovisual i Publicitat de la Universitat Autònoma de Barcelona.

*Referència
de l'autora*

Dolors Font. Professora titular d'escola universitària. Facultat de Formació del Professorat. Departament de Filologia Catalana. Universitat de Barcelona.
dfont@d5.ub.es

Línia de treball: fonètica, pronúncia, entonació, locució del discurs oral i lectura expressiva.
